УДК 373.5.091.26:796.332/.333

М. О. Марущак,
викладач кафедри футболу
(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)
979mara@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФУТБОЛУ

Анотація

У статті обґрунтовано важливість оволодіння найрезультативнішими методами дослідження для створення організаційно-методичних умов оцінювання навчальних досягнень учнів у процесі навчання футболу. Наголошено, що найбільші можливості для здійснення контролюючих та оцінювальних функцій досягаються при використанні педагогічного спостереження, педагогічного експерименту, порівняння, моделювання, анкетування, хронометрування, сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ), середовища програмування, комп'ютерного тестування, діагностики, вимірювання, рейтингового оцінювання, кореляційного аналізу. Доведено, що за допомогою цих методів дослідження ефективно забезпечується попередній, поточний, тематичний і підсумковий контроль навчальних досягнень учнів, який має бути побудований з урахуванням результатів вихідних обстежень лікарсько–педагогічного контролю морфофункціонального стану розвитку та фізичної підготовленості учнів.

Ключові слова*:* методи дослідження, навчальні досягнення, педагогічний контроль, оцінювання, фізична культура, футбол.

Summary

The article substantiates the importance of mastering the most effective methods of investigating for creating methodical and organizing conditions for estimating educational achievements of pupils during the process of learning to play football. It is stressed that the greatest possibilities for realizing estimating and control functions are reached by using pedagogical observation, pedagogical experiment, comparison, modelling, guestioning, up-to-date ICT, programming, computer tests, diagnostics, measuring, rating estimation, correlation analysis. It is proved, that these methods efficiently help to support the preliminary current, thematic and final control of pupils' educational achievements. This control should be built according to the results of the initial inspection of medical and pedagogical control of morphofunctional development and physicalpreparedness of pupils.

Key words: methods of investigation, educational achievements, pedagogical control, estimation, physical culture, football.

Постановка проблеми. Важливим елементом науково-методичної системи оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи в процесі навчання футболу є створення й дотримання певних організаційно-методичних умов. Серед них вибір і оволодіння сучасними найрезультативнішими як загальними, так і спеціальними методами дослідження: аналіз й узагальнення методологічної, психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, порівняння, вимірювання, моделювання, педагогічне тестування, рейтингове оцінювання, анкетування, хронометрування, метод стандартів, опис, вибірковий метод і кореляційний аналіз для опрацювання експериментальних даних, якісного й кількісного аналізу результатів

педагогічного дослідження. Застосування сучасних методів моделювання, концептуально-порівняльного та структурно-системного аналізу дали можливість з'ясувати сучасний стан теорії і практики організації навчально-виховного процесу з фізичної культури, зокрема здійснення контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів середніх класів на уроках футболу, систематизувати та узагальнити інформацію про досліджуваний об'єкт.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз і узагальнення методологічної, психолого–педагогічної та навчально–методичної літератури, методи моделювання, концептуально–порівняльного та структурно–системного аналізу дали можливість з'ясувати сучасний стан теорії і практики організації навчально–виховного процесу з фізичної культури, а саме: здійснення контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів середніх класів на уроках футболу, узагальнення інформації про досліджуваний об'єкт [4;12;13].

Теоретична та практична актуальність проблематики зумовила **мету статті** – визначити організаційно–методичні умови здійснення оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи в процесі навчання футболу на уроках фізичної культури.

Протягом усього педагогічного дослідження з метою виявлення основних аспектів та визначення організаційно-методичних умов, які впливають на контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках фізичної культури в процесі навчання футболу, застосовувався метод педагогічного спостереження, який дозволив уточнити спеціальні питання для аналізу нашого дослідження. На всіх етапах широко застосовувався метод тестової перевірки й оцінювання учнів, який став одним із раціональних доповнень до інших методів.

Найбільші можливості для здійснення контролюючих та оцінювальних функцій можна отримати при використанні середовища програмування, призначеного для автоматизованого визначення, збереження та аналізу результатів контролю й оцінювання успішності учнів. Воно дало можливість забезпечити оперативний зворотний зв'язок у системі "навчальний матеріал – учень", сприяло ефективному самоуправлінню й самоконтролю навчальної діяльності. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) змінює практику й відкриває оптимістичні перспективи інформаційного забезпечення управління фізичною культурою і спортом [2; 5; 15]. Його використання на всіх етапах уроку дозволяє зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним, при цьому для вчителя ІКТ є джерелом навчальної інформації, наочним посібником, тренажером, засобом підготовки і зберігання тестів, діагностики й контролю [5; 18]. За твердженням М. Кадемії, І. Шахіної [6], в результаті процесу інтеграції комп'ютерних технологій у систему освіти стає можливою інтеграція значного обсягу інформації на єдиному носії, що дозволяє вчителю вибирати індивідуальні схеми оцінювання учнів, можливість здійснювати об'єктивний вимір кількісних та якісних показників їх фізичного розвитку, рухових здібностей; проводити діагностику, комплексне тестове та рейтингове оцінювання стану їх фізичної підготовленості; вести спостереження за динамікою особистих навчальних досягнень учнів. Використання ІКТ, на думку багатьох науковців [2;5;11;15;21], сприяє здійсненню індивідуального та диференційованого підходу до кожного учня з урахуванням швидкості виконання завдання, рівня опанування ними

навчального матеріалу, забезпеченню контролю за кожним кроком просування учня на шляху до успіху, дає можливість добирати індивідуальні, доступні конкретному учневі вправи, завдання, вимоги; моделювати оптимальні режими навантаження й мотивації, створити й використовувати інформаційні бази даних, необхідних для здійснення контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів.

На думку А. Васильчука [2], важливо використовувати на уроках футболу прилади, призначені для вимірювання й відображення результатів тестувань чи інших фізичних, технічних або тактичних показників школярів, а також створити базу даних, яка містила б таблиці з показниками педагогічного контролю; медичного контролю; педагогічні спостереження за навчальним, виховним, тренувальним і змагальним процесом, хронометраж, фізичні навантаження, пульсометрію уроку; дослідження змагальної та рухової діяльності; паспортні дані учнів.

Протягом навчального року в загальноосвітній школі учні виконують вправи орієнтовного комплексного тесту успішності з фізичної культури, визначаючи при цьому стан фізичної підготовленості. Застосування при цьому комп’ютерних тестів, вимірювання, порівняння, хронометрування дозволяє охопити контролем та оцінюванням одночасно якнайбільшу кількість учнів і за короткий час отримати об’єктивну картину рівня успішності школярів.

У процесі фізичного виховання мають місце такі види контролю за даними Т. Круцевич) [7]: попередній (вихідний), оперативний, поточний, етапний (цикловий); за даними Б. Шияном [11]: оперативно–поточний (постійний) і цикловий або етапний (підсумковий). Однак, на нашу думку, на уроках фізичної культури в процесі навчання футболу при оцінюванні успішності учнів слід застосовувати попередній (вихідний), поточний і підсумковий види контролю.

Попередній (вихідний) контроль та оцінювання є передумовою планування і корекції навчально–виховного процесу. Він має бути побудований з урахуванням результатів вихідних обстежень лікарсько–педагогічного контролю морфофункціонального стану розвитку та фізичної підготовленості учнів [9]. Для цього, на нашу думку, вчитель фізичної культури потребує знань з анатомії, фізіології, педагогіки, психології, теорії та методики фізичного виховання, валеології, основ здоров’я та інших фахових дисциплін; повинен отримати повну й об'єктивну інформацію про здоров'я та психічний стан кожного учня; вплив фізичних навантажень і зміни, що викликаються у функціональних системах організму, щоб попередити перетренованість і перенапруження учнів. З цією метою вчителеві необхідно використовувати комплекс методів, за допомогою яких можна провести вимірювання простих антропометричних показників та реакції серцево–судинної, дихальної та інших систем організму на різні за інтенсивністю та обсягом фізичні навантаження [1;11;14;19;21].

Для оцінки функціонального стану серцево–судинної і дихальної систем важливо користуватися індексом маси тіла (індекс Кетле, або ІМТ); життєвим індексом (ЖІ) – для оцінки можливостей киснезабезпечення організму; силовим індексом (СІ), використовувати тест Розенталя – його виконання передбачаєп’ятикратне вимірювання ЖЄЛ із інтервалом у 15 сек.; тест Шафрановського, або динамічну спірометрію, яка полягає у вимірюванні ЖЄЛ

до і після стандартного фізичного навантаження; пробу Руф'є, у якій використовуються значення частоти серцевих скорочень у різні часові періоди відновлення після відносно невеликих навантажень; пробу Штанге – затримка дихання на вдиху (для дітей у нормі вона складає 16–55 сек.); пробу Генчі – затримка дихання на видиху (норма – 12–15 сек.); індекс Робінсона, який на інтегральному рівні визначає ступінь економізації серцево–судинної діяльності. Для оцінки індексу Робінсона можна скористатися даними Г. Апанасенка [1], вимірявши показники ЖЄЛ, ЧСС, АТ, маси тіла, росту, динамометрії кисті в стані спокою**.**

Для оцінювання рівня навчальних досягнень учнів в оволодінні вміннями та навичками футболу, виконання технічних прийомів застосовується поточний контроль. Він має здійснюватися вчителем практично на кожному уроці, у процесі поурочного вивчення теми, на підставі систематичного спостереження за роботою класу в цілому й кожного учня зокрема. Його основні завдання: визначення рівнів розуміння й первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення вмінь і навичок. Інформація, отримана на підставі поточного контролю, є основною для коригування роботи вчителя на уроці. Наслідком такого контролю й оцінювання є виставлення поточних оцінок. Поточний контроль повинен активно здійснюватися в основній частині уроку, яка є ядром занять і досягнення основних цілей. Цей контроль у футболі передбачає оцінку реакцій організму на фізичне навантаження, мобільні операції, прийняття рішень у процесі занять, корекцію завдань, а також дозволяє отримати необхідну інформацію за мінімальний час. Крім цього, поточний контроль передбачає оцінку поточних станів, які є наслідком фізичних навантажень у серії занять з футболу, ефективності мікроциклу занять. Оцінюються показники працездатності та втоми, аналізується динаміка відновлення. Цей вид контролю усуває безсистемність в оцінюванні; підвищує об'єктивність оцінки; забезпечує індивідуальний та диференційований підхід до організації навчання; дозволяє систематизувати й узагальнити навчальний матеріал; сконцентрувати увагу учнів до найсуттєвішого в системі вмінь і практичних навиків з футболу.

Необхідно відмітити, що складним для вчителя в поточному контролі основної частині уроку є контроль за вивченням та засвоєнням ігрових комбінацій та вправ, спрямованих на розвиток рухових якостей учнів під час занять футболом, за тренуванням нових ігрових дій, а також вивченням технічних прийомів воротарів у русі. Такий підхід до організації педагогічного контролю є науково обгрунтованим і надає вчителю повну картину фізичного та техніко–тактичного стану тих, хто займається футболом, на конкретному етапі підгототовки.

З метою оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи в процесі навчання футболу за результатами вхідного (попереднього) і поточного контролю на основі програмного забезпечення здійснюється підсумкове оцінювання. Його призначення – діагностування рівня фактичної успішності учнів відповідно до поставленої на певному етапі мети навчання. Об'єктом підсумкового контролю є кінцевий результат власної дії. Його варто проводити у формі двоетапного іспиту (комп'ютерне тестування й прийом практичних навичок). При цьому має активно застосовуватись програмне

забезпечення, призначене для автоматизованого визначення, збереження та аналізу результатів контролю й оцінювання успішності учнів, що дасть можливість комплексно оцінити їх підготовленість з урахуванням результатів виконання тестових завдань, індивідуальних морфологічних та нейродинамічних особливостей; створити базу даних про фізичний стан та фізичну підготовку школярів, обробити й зберегти необхідну інформацію. Після проведення підсумкового контролю успішності школярів основної школи в процесі навчання футболу важливо вміти аналізувати отримані результати для подальшої корекції навчально-виховного процесу й прогнозування навчальних досягнень учнів.

Аналіз науково-методичної літератури та досвіду передової практики дав можливість визначити організаційно-методичні умови здійснення оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи на уроках фізичної культури в процесі навчання футболу, а саме;

- володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, методами дослідження, які мають велике значення для оцінювання успішності школярів у процесі навчання футболу та вміння аналізувати й обраховувати отримані результати;
- наявність необхідного інструментарію для визначення показників фізичного стану та спеціальної рухової підготовленості учнів;
- наявність комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення для здійснення оцінювання навчальних досягнень учнівської молоді;
- постійне здійснення попереднього (вхідного) контролю для визначення антропометричних і психофізіологічних особливостей розвитку організму, показників фізичної підготовленості та стану соматичного здоров'я школярів;
- проведення поточного контролю з метою визначення показників спеціальної рухової підготовленості учнів;
- здійснення підсумкового контролю для оцінки навчальних досягнень учнівської молоді на уроках фізичної культури, зокрема, під час навчання футболу;
- вміння аналізувати результати успішність школярів з подальшою корекцією навчально-виховного процесу під час занять футболом;
- дотримання об'єктивності при визначенні навчальних досягнень та врахування індивідуального підходу до учнівської молоді в процесі навчання футболу.

Реалізація вищезазначених організаційно-методичних умов дасть можливість об'єктивно здійснювати оцінку навчальних досягнень школярів з урахуванням показників фізичного стану та вносити корективи під час формування спеціальних рухових дій у процесі занять футболом.

Висновки. У статті обґрунтовано організаційно-методичні умови процесу оцінювання успішності учнів основної школи на уроках фізичної культури під час навчання футболу. Встановлено, що найбільші можливості для здійснення контролюючих та оцінювальних функцій досягаються при використанні педагогічного спостереження, педагогічного експерименту, порівняння, моделювання, анкетування, хронометрування, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, середовища програмування, комп'ютерного тестування, діагностики, вимірювання, рейтингового оцінювання, кореляційного аналізу. Реалізація означеної сукупності організаційно–

методичних умов дасть можливість учителеві забезпечити попередній, поточний і підсумковий контроль навчальних досягнень учнів на уроках фізичної культури, ефективно управляти педагогічним процесом, вносити відповідні корективи, одержувати якісну характеристику навчальних досягнень учнів, діагностувати й прогнозувати їх розвиток.

До **перспективи подальших пошуків** необхідно віднести обґрунтування й розробку диференційованої методики оцінювання успішності учнів 5–9 класів у процесі занять футболом. На основі проведених досліджень буде розроблене програмне забезпечення оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи й представлене у вигляді “Електронного журналу з фізичної культури для учнів 5-9 класів”, що дасть можливість здійснювати оцінювання успішності учнів з модуля “Футбол” з урахуванням віку, статі та на основі визначення найбільш значимих антропометричних, психофізіологічних особливостей розвитку організму, показників фізичної підготовленості й стану соматичного здоров’я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г.Л. Експрес–скринінг рівня соматичного здоров’я дітей та підлітків [метод. реком.] / Г.Л. Апанасенко, Л.Н. Волгіна, Ю.В.Бушуєв. – К.: КМАПО, 2000. – 12 с.

2. Васильчук А.Г. Технологія навчання футболу школярів у системі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл : автореф. дис… канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02. / Львівський держ. ін–тут фіз. культури. – Львів, 2007. – 16 с.

3. Веселовський А.П. Теорія і методика викладання футболу: курс лекцій [для студентів факультетів фізичного виховання]. – Дрогобич: Редакційно–видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2007, – 255 с.

4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям / С.У.Гончаренко. – Київ; Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2008. –278 с.

5. Жолдак М.І. Основи інформаційної культури вчителя // Використання інформаційної технології в навчальному процесі: Зб. наук. робіт. – Київ: МОН УРСР, КДПІ ім. М.П. Драгоманова. – 1990. – С. 3–24.

6. Кадемія М.Ю., Шахіна І.Ю**.** Інформаційно–телекомунікаційні технології в навчальному процесі: Навчальний посібник / М.Ю.Кадемія, І.Ю. Шахіна / – Вінниця: ТВО “Планер”. – 2011. – 220 с.

7. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. / Т.Ю.Круцевич, М.І.Воробйов, Г.В.Безверхня. – К. : Олімпійська література, 2011. – 224 с.

8. Романчук О.П. Лікарсько–педагогічний контроль в оздоровчій фізичній культурі: навч.-метод. посіб. / О.П.Романчук. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2010. – 206 с.

9. Марущак М.О. Особливості вікової динаміки загальної та спеціальної фізичної підготовленості учнів основної школи в процесі вивчення футболу // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – Т.3. – 2017. – №15. – С. 284–288.

10. Марущак М.О. Теоретичні та методологічні основи оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи на уроках фізичної культури в процесі занять футболом//Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова: зб.наук.пр. / Нац. пед. ун–т. ім. М.П.Драгоманова. – Київ. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – Випуск 3К 2 (71). – 2016. – С.194–198.

11. Тимошенко О.В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : монографія. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 421 с.

12. Benk G. Football training program. – New York, 1991. – 226 p.

13. Bunker D. I., Thorpe R. D. (1982). A model for the teaching of games in secondary school. Bulletin of Physical Education, 18, 5-8.

14. Brooks G.A., Faney T.D. Exersice Physiology/ Human biocnergetics and its applications. — Ontario.: Rexdale, 1984. — P. 63. Brooks G.A., Faney T.D. Exersice Physiology/ Human biocnergetics and its applications. — Ontario.: Rexdale, 1984. — P. 63.

15. Craggs C., Corder K, van Sluijs, E.M. and Griffin S., (2011). Determinants of change in physical activity in children and adolescents: a systematic review. American journal of Preventive Medicine, 40(6), pp. 645-658.

16. Zaporozhanov V.A. Control in practice of sports training. Educational methodical text-book / Zaporozhanov V.A., Kuzmin A., Horhid F.H. – Kiev, 1994. -70 p.

17. Klodecka-Rozalska J. The effect of maximal effort on the level selected psychomotor functions and general feeling in boxing, football and modern pentathlon competitors, in the aspect of adaptation. // Biology of sport. – Warsaw. – 1985. – V. 2, № 4. – P. 403–424.

18. Latsh M. L. Control of human movement. – Champaign; Illinois : Human Kinetics, 1993. – P. 38 – 40.

19. Wilmore J.H., Costill D.L. Physiology of sport and exercise. – Champaign: Human Kinetics, 1994. – 549 p.

20. Silva J.M., Shultz B.B., Haslam R.M., Murrey D. Psychophysiological assessment and sport. – Reston, Virginia. – V.52. – Oct. 1981. – P. 348–358.

21. Mac Doudall I.D., Weger H.A., Creen H.J. Physiological testing of the elite athlete. The Canadian Association of sport Sciences. – Toronto, 1982. –58 p.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2017